

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum unus Angelus alium illuminet.*
(I part., quest. cvi, art. 1.)

Quæstio est de cognitione scientiæ angelicæ. Et primo quæritur, utrum unus Angelus alium illuminet; et videtur quod non. Quia, ut dicit Augustinus (II de lib. Arb., cap. xvii), solus Deus potest mentem formare. Sed illuminatio Angeli est quædam formatio mentis illuminatæ, vel illuminati. Ergo solus Deus potest Angelum illuminare.

2. Præterea, in Angelis non est aliud lumen nisi gratiæ et naturæ. Sed lumine naturæ unus Angelus alium non illuminat, quia unusquisque habet naturalia sua immediate a Deo; similiter nec lumine gratiæ, quæ immediate a solo Deo est. Ergo unus Angelus alium non potest illuminare.

3. Præterea, sicut se habet corpus ad lumen corporale, ita spiritus ad lumen spirituale. Sed corpus illuminatum a lumine superexcellente, non illuminatur simul a minori lumine; sicut aer illuminatus a lumine solis non simul illuminatur a luna. Ergo, cum plus excedat spirituale lumen divinum quodlibet lumen creatum, quam lumen solis lumen candelæ vel stellæ; videtur quod, cum omnes Angeli illuminentur a Deo, unus ab alio non illuminetur.

4. Præterea, si unus Angelus alium illuminat, aut hoc est per medium, aut sine medio. Sed non sine medio; quia sic oporteret unum Angelum alteri illuminato per se ipsum esse (1) conjunctum; quod esse non potest, cum solus Deus mentibus illabatur; similiter nec per medium; quia nec per corporale medium, cum non sit spiritualis luminis receptivum; nec per spirituale, quia hoc spirituale medium non potest poni aliud quam Angelus; et sic esset vel abire in infinitum in mediis; quod si esset, non posset sequi aliqua illuminatio, cum sit impossibile infinita pertransire; vel erit devenire ad hoc quod unus Angelus alium immediate illuminet, quod ostensum est esse impossibile. Ergo impossibile est quod unus Angelus alium illuminet.

5. Præterea, si unus Angelus alium illuminat; aut hoc est per hoc quod trahit ei lumen proprium, aut per hoc quod dat ei aliud lumen. Sed non primo modo; quia sic unum et idem lumen esset in diversis illuminatis; nec iterum secundo modo; quia sic oporteret quod illud lumen esse factum a superiori Angelo; ex quo sequeretur quod Angelus esset creator illius luminis, cum illud lumen non fiat ex materia. Ergo videtur quod unus Angelus alium non illuminet.

6. Præterea, si unus Angelus ab alio illuminatur, oportet quod Angelus illuminatus reducatur de potentia in actum; quia illuminari est quoddam fieri. Sed quomodocumque aliquid redu-

(1) *Al.* per ipsum esse.

citur de potentia in actum, oportet in eo aliquid corrumpi. Cum igitur in Angelis nihil corrumpatur, videtur quod unus Angelus ab alio non illuminetur.

7. Præterea, si unus ab alio illuminatur, lumen quod alius alii tradit, aut est substantia, aut accidens. Sed non potest esse substantia; quia forma substantialis superaddita variat speciem, sicut unitas speciem numeri, sicut dicitur VIII Metaphys. (com. x); et sic sequeretur quod Angelus qui illuminaretur, secundum speciem variaretur. Similiter non potest esse accidens; quia accidens non se extendit ultra suum subjectum. Ergo unus alium non illuminat.

8. Præterea, ad hoc visus noster corporalis et intellectualis lumine indiget, quia ejus objectum est intelligibile et visibile in potentia, ut per lumen fiat intelligibile et visibile in actu. Sed objectum cognitionis angelicæ est intelligibile in actu, quod est ipsa divina essentia, vel essentia angelica. Ergo ad cognoscendum intellectuali lumine non indiget.

9. Præterea, si unus alium illuminat, aut hoc est respectu cognitionis naturalis, aut respectu cognitionis gratiæ. Sed non respectu cognitionis naturalis; quia tam in superioribus quam in inferioribus naturalis cognitio est perfecta per formas innatas; similiter nec quantum ad cognitionem gratiæ qua res in Verbo cognoscunt; quia omnes Angeli Verbum immediate vident. Ergo unus alium non illuminat.

10. Præterea, ad cognitionem intellectus non requiritur nisi forma intelligibilis et lumen intelligibile. Sed unus Angelus alteri non tradit neque formas intelligibiles, quæ sunt concretae, neque lumen intelligibile; cum unusquisque a Deo illuminetur, secundum illud Job, xxv, 3: *Numquid est numerus militum ejus, et super quem non fulget lumen illius?* Ergo unus Angelus alium non illuminat.

11. Præterea, illuminatio ordinatur ad tenebras pellendas. Sed in cognitione Angelorum nulla est tenebra vel obscuritas; unde II Corinth., xii, dicit Glossa, quod *in regione intelligibilium*, quam constat esse regionem Angelorum, *sine omni imaginatione corporis mens videt perspicuam veritatem, nullis opinionum falsarum nebulis fuscata.* Ergo Angelus ab Angelo non illuminatur.

12. Præterea, intellectus angelicus est nobilior quam intellectus agens animæ nostræ. Sed intellectus agens animæ nostræ nunquam illuminatur, sed solum illuminat. Ergo nec Angeli unquam illuminantur.

13. Præterea, Apoc., xxi, 23, dicitur, quod *civitas beatorum non eget sole neque luna, nam claritas Dei illuminabit eam*; et exponit Glossa *doctores majores et minores*. Ergo, cum jam Angelus sit civis illius civitatis, non illuminatur nisi a solo Deo.

14. Præterea, si Angelus Angelum illuminat, aut hoc est per abundantiam naturalis luminis, aut per abundantiam gratuiti. Sed non primo modo; quia, cum Angelus qui cecidit, fuerit de supremis Angelis, habuit naturalia excellentissima, quæ in eo manent, ut dicit Dionysius, iv cap. de divin. Nomin.; et sic dæmon Angelum illuminaret, quod est absurdum; similiter nec per abundantiam luminis gratiæ, quia aliquis homo in statu viæ est majoris gratiæ quam inferiores Angeli; cum ex virtute gratiæ aliqui homines transferantur ad ordinem superiorum Angelorum; et sic homo in statu viæ existens Angelum illuminaret, quod est absurdum. Ergo unus alium non illuminat.

15. Præterea, Dionysius dicit, iv cap. cœl. Hierar. (vii, a med.), quod *illuminatio est divinæ scientiæ assumptio*. Sed divina scientia non potest dici nisi quæ est de Deo, vel quæ est de rebus divinis: utrobique autem modo scientiam divinam non assumunt Angeli nisi a Deo. Ergo unus alium non illuminat.

16. Præterea, cum potentia intellectus angelici sit tota terminata per formas innatas; formæ innatæ sufficiunt ad omnia cognoscenda quæ Angelus cognoscere potest. Ergo non oportet quod a superiori illuminetur ad aliquid cognoscendum.

17. Præterea, Angeli omnes ad invicem specie differunt; vel saltem illi qui sunt diversorum hominum. Sed nihil illuminatur a lumine alterius speciei; sicut res corporalis non illuminatur lumine spirituali. Ergo unus Angelus ab alio non illuminatur.

18. Præterea, lumen intellectus angelici est perfectius quam lumen intellectus agentis nostri. Sed lumen intellectus nostri agentis sufficit ad omnes species quas a sensu accipimus. Ergo et lumen intellectus angelici sufficit ad omnes species innatas; et sic non oportet quod aliud lumen superaddatur.

Sed contra est quod Dionysius dicit, iv cap. cœl. Hierar., quod ordo hierarchicus est hos quidem illuminare, illos vero illuminari.

Præterea, sicut est ordo in hominibus, ita est ordo in Angelis: ut patet per Dionysium (cap. v eccl. Hierar., et cap. i). Sed in hominibus superiores illuminant inferiores, ut dicitur Ephes., iii, 8: *Mihi enim Sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, etc.*; et sic superiores Angeli inferiores illuminant.

Præterea, lumen spirituale est efficacius quam corporale. Sed superiora corpora illuminant inferiora. Ergo et superiores Angeli illuminant inferiores.

Respondeo dicendum, quod de lumine intellectuali oportet nos loqui ad similitudinem luminis corporalis. Lumen autem

corporale est medium quo videmus; et servit nostro visui in duobus: uno modo in hoc quod per ipsum fit nobis visibile actu quod erat potentia visibile; alio modo in hoc quod visus ipse confortatur ad videndum ex luminis natura; et unde et oportet esse lumen in compositione organi. Unde et lumen intellectuale potest dici ipse vigor intellectus ad intelligendum, vel etiam id quo aliquid fit nobis notum. Unde secundum duo potest aliquis illuminari ab alio; scilicet secundum hoc quod ejus intellectus confortatur ad cognoscenda, et secundum hoc quod intellectus ex aliquo manuducitur in aliquid cognoscendum; et hæc duo conjunguntur in intellectu; sicut patet cum aliquis per aliquod medium quod mente concipit, intellectus ejus confortatur ad alia videnda quæ prius videre non poterat. Secundum hoc ergo unus intellectus ab alio illuminari dicitur, inquantum traditur ei aliquod medium cognoscendi, quo intellectus confortatus potest in alia cognoscibilia, in quæ prius non poterat. Quod quidem dupliciter apud nos contingit. Uno modo per sermonem; ut cum docens loquendo verbo suo tradit aliquod medium discipulo, per quod intellectus ejus confortatur ad alia intelligenda, quæ prius intelligere non poterat; et sic magister dicitur illuminare discipulum. Alio modo inquantum alicui proponitur aliquod sensibile signum, ex quo quis potest manuduci in alicujus intelligibilis cognitionem; et sic dicitur sacerdos illuminare populum, secundum Dionysium (cap. vii eccl. Hierar., parte I), inquantum populo sacramenta ministrat et ostendit, quæ sunt manuductiones in divina intelligibilia. Sed Angeli neque per sensibilia signa in cognitionem divinarum deveniunt, neque intelligibilia media recipiunt cum varietate et discursu, sicut nos recipimus, sed immaterialiter; et hoc est quod Dionysius dicit, vii cap. cœlestis Hierarchiæ, ostendens quomodo superiores Angeli illuminentur. *Contentplativæ*, inquit, *sunt primæ Angelorum essentie, sensibilibus symbolorum, aut intelligibilium speculativæ; non ut varietate scripturæ in Deum reductæ, sed sunt immaterialis scientiæ aliori lumine repleta*. Nihil ergo est aliud Angelum ab Angelo illuminari, quam confortari intellectum inferioris Angeli per aliquod inspectum in superiori, ad alia cognoscenda; et hoc quidem hoc modo fieri potest. Sicut enim in corporibus superiora sunt quasi actus respectu inferiorum, ut ignis respectu aeris; ita et superiores spiritus sunt quasi actus respectu inferiorum. Omnis autem potentia confortatur et perficitur ex conjunctione ad actum suum; unde et corpora inferiora conservantur in superioribus, quæ sunt locus eorum; et ideo etiam inferiores Angeli confortantur ex eorum continuatione ad superiores, quæ quidem continuatio est per intuitum intellectus; et pro tanto dicuntur ab eis illuminari.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de for-

matione ultima, qua mens formatur per gratiam; quæ est immediate a Deo.

AD SECUNDUM dicendum, quod ab Angelo illuminante non fit novum lumen gratiæ vel naturæ nisi ut participatum. Cum enim omne quod intelligitur, ex vi intellectualis luminis cognoscatur; ipsum cognitum, in quantum hujusmodi, includit in se intellectuale lumen ut participatum, ex cuius virtute habet intellectum confortare; sicut patet quando magister tradit discipulo aliquid medium alicujus demonstrationis, in quo participatur lumen intellectus agentis ut in instrumento: prima enim principia sunt quasi instrumenta intellectus agentis; ut dicit Commentator in III de Anima; et similiter omnia principia secunda quæ continent propria media demonstrationum. Unde per hoc quod superior Angelus suum cognitum alteri Angelo demonstrat, ejus intellectus confortatur ad alia cognoscenda, quæ prius non cognoscebat; et sic non fit in Angelo illuminato novum lumen naturæ vel gratiæ; sed lumen quod prius inerat, confortatur per lumen contentum in cognito percepto a superiori Angelo.

AD TERTIUM dicendum, quod non est simile de lumine corporali et spiritali: quodlibet enim corpus potest indifferenter illuminari a quocumque lumine corporali; quod ideo est, quia omne lumen corporale ad formas visibiles æqualiter se habet; sed non quilibet spiritus potest æqualiter illuminari quolibet lumine; quia quodlibet lumen non æqualiter continet formas intelligibiles; lumen enim supremum continet formas intelligibiles magis universales. Et ideo, cum inferior intellectus sit proportionatus ad accipiendum cognitionem per formas magis particulares, non sufficit ei quod illuminetur a superiori lumine; sed oportet quod illuminetur lumine inferiori ad hoc quod in cognitionem rerum adducatur, sicut patet apud nos. Philosophus enim primus habet cognitionem rerum in principiis universalibus. Medicus autem considerat res maxime in particulari; unde non accipit immediate principia a primo philosopho; sed accipit immediate a naturali, qui habet principia magis contracta quam primus philosophus. Naturalis autem, cujus consideratio est universalior quam medici, potest accipere immediate principia suæ considerationis a primo philosopho. Unde, cum in lumine intellectus divini rerum rationes maxime uniantur quasi in uno principio maxime universali, inferiores Angeli non sunt proportionati ad hoc quod per id lumen solum cognitionem accipiant, nisi adjungatur lumen superiorum Angelorum, in quibus formæ intelligibiles contrahuntur.

AD QUARTUM dicendum, quod Angelus quandoque alium Angelum illuminat per medium, quandoque sine medio. Per medium autem (spirituale tamen), sicut Angelus superior illuminat medium, et medius illuminat infimum virtute luminis supe-

rioris Angeli: sine medio autem, sicut cum Angelus superior Angelum immediate sub se existentem illuminat. Nec oportet quod hoc modo conjungatur illuminato quasi in ejus mentem illabatur; sed quasi continuati ad invicem, per hoc quod unus alium intuetur.

AD QUINTUM dicendum, quod unum et idem numero medium quod cognoscitur a superiori Angelo, cognoscitur ab inferiori; sed cognitio superioris Angeli de illo est alia a cognitione inferioris: et sic quodammodo idem est lumen, et quodammodo aliud. Nec tamen sequitur quod secundum hoc quod est aliud, sit creatum a superiori Angelo: quia res non per se subsistentes, non fiunt, per se loquendo, sicut nec per se sunt; unde non fit color, sed coloratum, ut dicitur VII Metaph. (com. xxxiii); unde non fit ipsum lumen Angeli, sed fit ipsum illuminatum, de potentia illuminato, actu illuminatum.

AD SEXTUM dicendum, quod sicut in illuminatione corporali non removetur aliqua forma, sed sola privatio luminis, quæ est tenebra; ita etiam in illuminatione spiritali: unde non oportet quod sit ibi aliqua corruptio, sed solum negationis remotio.

AD SEPTIMUM dicendum, quod illud lumen Angeli quo illuminari dicitur, non est perfectio essentialis ipsius Angeli, sed perfectio secunda quæ reducitur ad genus accidentale: nec sequitur quod accidens se extendat ultra subjectum; quia illa cognitio qua illuminatur superior Angelus, non est in Angelo inferiori eadem numero, sed specie et ratione, in quantum est ejusdem; sicut et eadem specie, non numero, lux est in aere illuminato et sole illuminante.

AD OCTAVUM dicendum, quod per lumen fit aliquid intelligibile actu quod prius erat intelligibile in potentia; sed hoc potest esse dupliciter. Uno modo ita quod id quod est in se intelligibile in potentia, fiat intelligibile actu; ut in nobis accidit; et sic lumine non indiget angelicus intellectus, cum non abstrahat speciem a phantasmatis. Alio modo ita quod illud quod est intelligibile in potentia alicui intelligenti, fiat ei intelligibile actu, sicut nobis fiunt substantiæ superiores intelligibiles actu per media quibus in eorum cognitionem devenimus; et hoc modo intellectu Angeli lumine indiget ad hoc ut deatur in actualem cognitionem eorum ad quæ cognoscenda est in potentia.

AD NONUM dicendum, quod illuminatio qua unus Angelus alium illuminat non est de his quæ ad naturalem cognitionem Angelorum pertinent; quia sic omnes ex principio suæ conditionis perfectam habent naturalem cognitionem; nisi forte poneremus quod superiores essent causa inferiorum; quod est contra fidem. Sed cognitio ista est de his quæ revelantur Angelis, eorum cognitionem naturalem excedentibus; sicut de divinis mysteriis pertinentibus ad Ecclesiam superiorem vel inferiorem. Unde et ponitur actio hierarchica a Dionysio. Nec sequitur quod,

quamvis omnes Verbum videant, quidquid vident in Verbo superiores Angeli, videant et inferiores.

AD DECIMUM DICENDUM, quod quando unus Angelus ab alio illuminatur, non infunduntur ei novæ species; sed ex eisdem speciebus quas prius habebat, intellectus ejus confortatus per lumen superioris, modo prædicto efficitur plurium cognoscitivus; sicut et noster intellectus confortatus per lumen divinum et angelicum, ex eisdem phantasmatis in plurium cognitionem pervenire potest quam per se posset.

AD UNDECIMUM DICENDUM, quod quamvis in Angelis non sit aliqua obscuritas erroris, est tamen in eis aliquorum nescientia, quæ naturalem eorum cognitionem excedunt; et propter hoc illuminatione indigent.

AD DUODECIMUM DICENDUM, quod nulla res, quantumcumque materialis, recipit aliquid secundum id quod est formale in ipsa, sed solum secundum id quod est materiale in ea; sicuti anima nostra non recipit illuminationem ratione intellectus agentis, sed ratione possibilis; velut etiam res corporales non recipiunt aliquam impressionem ex parte formæ, sed ex parte materiæ; et tamen intellectus possibilis noster est simplicior quam aliqua forma materialis. Ita etiam intellectus Angeli illuminatur secundum id quod habet de potentialitate, quamvis ipse sit nobilior intellectu agente nostro, qui non illuminatur.

AD DECIMUMTERTIUM DICENDUM, quod auctoritas illa intelligenda est de his quæ pertinent ad cognitionem beatitudinis, in quibus omnes Angeli illuminantur a Deo.

AD DECIMUMQUARTUM DICENDUM, quod ista illuminatio de qua loquimur, fit per lumen gratiæ perficiens lumen naturæ; nec tamen sequitur quod homo in statu viæ possit illuminare Angelum; non enim habet majorem gratiam in actu, sed solum in virtute; quia habet gratiam per quam vel ex qua potest mereri perfectiorem statum; sicut etiam pullus equi statim natus est major virtute quam asinus, minor autem actuali quantitate.

AD DECIMUMQUINTUM DICENDUM, quod cum dicitur quod illuminatio est divinæ scientiæ assumptio, scientia dicitur divina, quia ex divina illuminatione originem habet.

AD DECIMUMSEXTUM DICENDUM, quod formæ innatæ sufficiunt ad omnia cognoscenda quæ naturali cognitione ab Angelo cognoscuntur; sed ad ea quæ sunt supra naturalem cognitionem, indigent lumine aliori.

AD DECIMUMSEPTIMUM DICENDUM, quod in Angelis specie differentibus non oportet quod sit lumen intelligibile specie differens; sicut et in corporibus specie differentibus est idem specie color; et hoc est præcipue verum de lumine gratiæ quæ etiam in hominibus et in Angelis est eadem specie.

AD DECIMUMOCTAVUM DICENDUM, quod lumen intellectus

agentis in nobis sufficit ad ea quæ sunt cognitionis naturalis; sed ad alia requiritur altius lumen, ut fidei vel prophetiæ.

ARTICULUS II. — *Utrum inferior Angelus semper illuminetur a superiori, vel quandoque a Deo immediate.* (I part. quæst. CVI, art. 4.)

Secundo quæritur, utrum inferior Angelus semper illuminetur a superiori, vel quandoque a Deo immediate; et videtur quod quandoque a Deo immediate. Angelus enim inferior est in potentia ad gratiam affectus, et intellectus illuminationem. Sed tantum suscipit de gratia a Deo, quantum est capax. Ergo tantum suscipit de illuminatione a Deo quantum est capax, et ita immediate a Deo illuminatur, non per Angelum intermedium.

2. Præterea, sicut inter Deum et inferiores Angelos sunt medii superiores; ita inter superiores et nos sunt medii inferiores. Sed superiores Angeli quandoque illuminant nos immediate, sicut Seraphim illuminavit Isaiam, ut patet Isa., vi. Ergo Angeli quandoque illuminantur immediate a Deo.

3. Præterea, sicuti est ordo quidam determinatus in substantiis spiritualibus, ita et in corporalibus. Sed quandoque in rebus corporalibus divina virtus operatur prætermisissis causis mediis; sicut cum suscitatur mortuum non cooperante corpore celesti. Ergo etiam quandoque illuminat inferiores Angelos sine ministerio superiorum.

4. Præterea, quidquid potest virtus inferior, potest superior. Si ergo Angelus superior potest illuminare inferiorem Angelum, multo fortius Deus potest immediate eum illuminare; et ita non oportet quod illuminationes divinæ semper deferantur per superiores ad inferiores.

Sed contra est quod dicit Dionysius (cap. v. coelest. Hierarch. a med.), hanc legem esse Divinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in Deum mediantibus superioribus. Ergo nunquam illuminantur inferiores immediate a Deo.

Præterea, sicut Angeli secundum naturam sunt superiores corporibus, ita superiores inferioribus præminent. Sed nihil fit a Deo in corporalibus rebus nisi ministerio Angelorum, quantum ad eorum gubernationem pertinet; ut patet per Augustinum, III de Trinitate (cap. iv circa med.). Ergo nihil fit a Deo in inferioribus Angelis nisi mediantibus superioribus.

Præterea, a corporibus superioribus non moventur inferiora corpora nisi per media; sicut terra a celo mediante aere. Sed ita est ordo in corporibus sicut in spiritibus. Ergo et summi spiritus non illuminant inferiores nisi per medios.

Respondeo dicendum, quod ex bonitate divina procedit quod ipse de perfectione sua creaturis communicet secundum earum proportionem; et ideo non solum in tantum communicat eis de sua bonitate, quod in se sint bona et perfecta; sed etiam ut aliis

perfectionem largiantur. Deo quodammodo cooperante; et hic est nobilissimus modus divinæ imitationis; unde dicit Dionysius, III cap. cœlest. Hierarch., quod omnium divinius est Dei cooperatorem fieri; et exinde procedit ordo qui est in Angelis, quod quidam alios illuminant.

Sed circa hunc ordinem quidam diversimode opinantur. Quidam enim aestimant hunc ordinem ita esse firmiter stabilitum, ut nunquam præter ipsum aliquid accidat; sed in omnibus et semper hic ordo servetur. Alii vero aestimant, ita hunc ordinem stabilem vel stabilitum, ut secundum hunc ordinem eveniat ut frequenter, quandoque tamen ex causis necessariis prætermittatur; sicut etiam naturalium rerum cursus mutatur divina dispensatione, aliqua nova causa suborta; ut patet in miraculis.

Sed prima opinio videtur rationabilior, propter tria. Primo, quia cum sit de dignitate superiorum Angelorum ut per eos inferiores illuminentur; dignitas eorum derogaretur, si quandoque præter eos illuminarentur. Secundo, quia quanto aliqua sunt Deo, qui est summe immobilis, propinquiora, tanto debent esse immobiliora; unde corpora inferiora, quæ maxime a Deo distant, quandoque deficiunt a cursu naturali; corpora vero cœlestia semper naturalem motum servant. Unde non videtur esse rationabile ut ordo cœlestium spirituum, qui sunt Deo propinquissimi, aliquando immutetur. Tertio quia in rebus quæ pertinent ad statum nature, non fit aliqua immutatio divina virtute nisi propter aliquid melius; scilicet propter aliquid quod pertineat ad gratiam vel gloriam. Sed statu gloriæ, in quo ordines Angelorum distinguuntur, nullus est altior status. Unde non videtur rationabile ut ea quæ ad ordines Angelorum spectant, aliquando immutentur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod et de gratia et de illuminatione dat Deus Angelis secundum eorum capacitatem, differentem tamen; quia gratia quæ ad affectum (1) pertinet, immediate a Deo omnibus datur; eo quod in voluntatibus eorum non est ordo, ut unus in alium imprimere possit; sed illuminatio descendit a Deo in ultimos per primos et medios.

AD SECUNDUM dicendum, quod Dionysius, XII cap. cœlest. Hierarch., dupliciter solvit. Uno modo quod ille Angelus qui ad purgandum Prophetæ labia missus est, cum de inferioribus fuerit, æquivoce tamen Seraphim dictus est, eo quod incendendo purgavit, calculo scilicet ignito, quem forcipe tulerat de altari; dicitur enim Seraphim quasi ardens vel incendens. Alio modo sic: dicit enim, quod ille Angelus inferioris ordinis, qui labia Prophetæ purgavit, non intendebat reducere in se ipsum, sed in Deum et in superiorem Angelum, quia utriusque virtute agebat; unde ostendit ei Deum et superiorem Angelum; sicut etiam Episcopus dicitur absolvere aliquem, quando sacerdos

(1) *AI.* ad effectum.

auctoritate ejus absolvit; et sic non oportet quod Seraphim æquivoce dicatur, neque quod Seraphim Prophetam purgaverit immediate.

AD TERTIUM dicendum, quod cursus naturalis habet aliquem statum nobiliorem, propter quem dignum est ut quandoque immutetur; sed statu gloriæ nihil est nobilius; et ideo non est simile.

AD QUARTUM dicendum, quod non est ex impotentia Dei vel superiorum Angelorum, quod inferiores, mediantibus mediis, a Deo et primis Angelis illuminantur; sed est ad hoc ut servetur dignitas et perfectio omnium; quod est dum plures in eodem, Deo cooperantur.

ARTICULUS III. — *Utrum Angelus, alium illuminando, eum purget.* (I part., quæst. cvi. art. 2.)

Tertio queritur, utrum unus Angelus, alium illuminando, eum purget; et videtur quod non. Purgatio enim est ab impuritate. Sed in Angelis non est aliqua impuritas. Ergo unus alium purgare non est.

2. Sed dicendum, quod purgatio illa non intelligitur a peccato, sed ab ignorantia sive nescientia. — Sed contra, cum illa ignorantia non possit esse in beatis Angelis ex peccato, quia in eis nullum fuit; non erit nisi ex natura. Sed quæ sunt naturalia, non remouentur natura manente. Ergo Angelus ab ignorantia purgari non potest.

3. Præterea, illuminatio tenebras pellit. In Angelis autem non possunt intelligi aliæ tenebræ nisi ignorantie vel nescientie. Si ergo per purgationem nescientia remouetur, purgatio et illuminatio idem erunt, nec debent distingui.

4. Sed dicendum, quod illuminatio respicit terminum *ad quem*, purgatio vero terminum *a quo*. — Sed contra, in nullo medio est invenire terminum præter terminum *a quo* et terminum *ad quem*. Si ergo istæ duæ actiones hierarchicæ distinguuntur penes terminos *a quo* et *ad quem*, non erit ponere tertiam actionem; quod est contra Dionysium (cap. III cœl. Hierarch., a med.), qui tertio loco ponit perfectionem.

5. Præterea, quædam est aliquid in statu proficiendi, non est perfectum. Sed cognitio Angelorum aliquo modo crescit usque ad diem judicii, ut Magister dicit in II Sentent., XII dist. Ergo nunc unus alium perficere non potest.

6. Præterea, sicut illuminatio est causa purgationis, ita est perfectionis. Sed causa est prior causato. Ergo, sicut illuminatio præcedit perfectionem, ita præcedit purgationem, si purgatio sit a nescientia.

Sed contra est quod Dionysius hujusmodi actiones hoc modo distinguit et ordinat, in cap. cœl. Hierarch., dicens, quod *ordo hierarchicus est hos quidem purgari, illos vero purgare; hos*

illuminari, illos vero illuminare; hos quidem perfici, illos autem perficere.

Respondeo dicendum, quod istæ tres actiones in Angelis non nisi ad acceptionem cognitionis pertinent; ut dicit Dionysius, vii cap. cœl. Hierarch., quod purgatio et perfectio et illuminatio est divinæ scientiæ assumptio. Distinctio vero earum hoc modo accipienda est. In qualibet enim generatione vel mutatione est duos terminos invenire; scilicet terminum *a quo*, et terminum *ad quem*. Uterque autem diversimode invenitur in diversis. In quibusdam enim terminus *a quo* est aliquid contrarium perfectioni acquirendæ; sicut nigredo est contraria albedini, quæ per dealbationem acquiritur. Quandoque vero perfectio acquirenda non habet contrarium, directe, sed præcedunt in subjecto dispositiones quæ sunt contrariæ dispositionibus ordinantibus ad perfectionem inducendam; sicut in corporis animatione. Quandoque vero nihil præsupponitur nisi privatio sive negatio introducendæ formæ; sicut in aere illuminando præcedunt tenebræ, quæ per lucis præsentiam removerunt. Similiter etiam terminus *ad quem* quandoque est unus tantum, ut in dealbatione terminus *ad quem* est albedo; quandoque vero sunt duo termini *ad quem*, quorum unus ad alium ordinatur; sicut patet in alteratione elementorum, cuius terminus unus est dispositio quæ est necessitas (1), alius autem ipsa forma substantialis. In acceptione igitur cognitionis quantum ad terminum *a quo* invenitur prædicta diversitas; quia quandoque in accipiente scientiam præexistit error contrarius scientiæ acquirendæ; quandoque vero dispositiones contrariæ; sicut impuritas animæ, aut immoderata occupatio circa res sensibiles, vel aliquid aliud; quandoque vero præexistit solummodo cognitionis privatio vel negatio; sicut cum in cognitione de die in diem proficimus; et sic tantummodo est accipere terminum *a quo* in Angelis. Ex parte autem termini *ad quem* est invenire in acceptione cognitionis duos terminos. Primus est id quo intellectus perficitur ad aliquid cognoscendum; sive sit forma intelligibilis, aut lumen intelligibile, vel quodcumque cognitionis medium. Secundus autem terminus est ipsa cognitio, quæ exinde procedit; quæ est ultimum in acceptione cognitionis. Sic igitur purgatio est in Angelis per remotionem nescientiæ; unde dicit Dionysius, vii cap. cœl. Hierarch., quod *divinæ scientiæ assumptio est purgans ignorantiam*. Illuminatio vero est per primum terminum *ad quem*; unde dicit ibidem, quod illuminantur Angeli in quantum eis aliquid manifestatur per aliorem illuminationem. Sed perfectio est quantum ad ipsum terminum ultimum; unde dicit, quod *perficiuntur ipso lumine lucidarum scientiarum*. Et hoc modo intelligitur differre illuminatio et perfectio, sicut formatio visus per speciem visibilis, et cognitio ipsius visibilis; et secundum hoc Dionysius

(1) Forte necessitas.

in eccl. Hierar., cap. v, dicit, quod ordo Diaconorum est ad purgandum institutus, Sacerdotum ad illuminandum, Episcoporum ad perficiendum; quia scilicet diaconi habebant officium super catechumenos et energumenos, in quibus sunt dispositiones contrariæ illuminationi, quæ eorum ministerio removeruntur; Sacerdotum autem officium est populo sacramenta communicare et ostendere, quæ sunt quasi quædam media quibus deducimur in divina; episcoporum autem officium est populo aperire spiritualia, quæ erant in sacramentorum significatione velata.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut dicit Dionysius (vii cap. eccl. Hierarch.), purgatio in Angelis non est intelligenda ab aliqua impuritate, sed solummodo a nescientia.

AD SECUNDUM dicendum, quod aliqua negatio vel defectus dicitur esse ex natura dupliciter. Uno modo quasi sit naturæ debitum talem negationem habere; sicut non habere rationem est naturale asino; et huiusmodi naturalis defectus nunquam removetur tali natura remanente. Alio modo, quia non est naturæ debitum talem perfectionem habere, dicitur esse negatio ex natura; et præcipue quando naturæ facultas non sufficit ad huiusmodi perfectionem acquirendam; et talis naturalis defectus tollitur; sicut de ignorantia quam pueri habent, et de defectu gloriæ, qui a nobis tollitur per glorie collationem; et similiter etiam ab Angelis nescientia auferitur.

AD TERTIUM dicendum, quod illuminatio et purgatio se habent in acquisitione scientiæ angelicæ sicut generatio et corruptio in acquisitione formæ naturalis; quæ quidem sunt unum subjecto, differunt autem ratione.

AD QUARTUM patet responsio ex dictis.

AD QUINTUM dicendum, quod perfectio non accipitur in proposito respectu totius cognitionis angelicæ, sed respectu unius cognitionis tantum, quæ perficitur dum in cognitionem alicuius rei perducitur (1).

AD SEXTUM dicendum, quod sicut forma est quodammodo causa materiæ in quantum dat ei esse actu, quodam vero modo materia est causa formæ, in quantum sustentat ipsam; ita etiam quodammodo ea quæ sunt ex parte formæ, sunt priora his quæ sunt ex parte materiæ, quædam vero e converso; et quia privatio se tenet ex parte materiæ, ideo remotio privationis est prior introductione formæ naturaliter, secundum ordinem quod materiæ est prior forma, qui dicitur ordo generationis; sed inductio formæ est prior illo ordine quo forma est prior materia, qui est ordo perfectionis; et eadem ratio est de ordine illuminationis et perfectionis.

(1) *Ad*, perficitur.

ARTICULUS IV. — *Utrum unus Angelus alii loquatur.*
(Part. I, quaest. CVII, art. 1.)

Quarto quaeritur, utrum unus Angelus alii loquatur; et videtur quod non. Quia, ut dicit Gregorius in Moral. XVIII (cap. xxx in fin., super illud Job, xxviii: *Non adaequabitur ei aurum vel vitrum; tunc erit unus conspicibilis alteri, sicut nunc et unusquisque sibi.* Sed nunc non oportet quod aliquis sibi loquatur, ad hoc quod conceptum suum cognoscat. Ergo nec in patria erit necessarium ut unus alteri loquatur ad suum conceptum demonstrandum; ergo nec in Angelis, qui sunt beati, necessaria est locutio.

2. Præterea, Gregorius, ibidem, dicit: *Cum unusquisque cultus attenditur, simul et conscientia penetratur.* Ergo non requiritur ibi locutio, ad hoc quod unus alterius conceptum sciat.

3. Præterea, Maximus in commentario super eccl. Hier., II cap., sic dicit, de Angelis loquens: *In incorporalitate consistentes, et in alterutrum accedentes et discedentes, omni sermone expressus alterutrorum sensus speculantes, quodammodo mutuo disputant, per silentium verbi communicantes alterutris.* Sed silentium locutioni opponitur. Ergo Angeli cognoscunt invicem sensus suos sine locutione.

4. Præterea, omnis locutio est per aliquod signum. Sed signum non est nisi in sensibilibus; quia *signum est præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire*, ut habetur I dist., IV Sentent. Ergo cum Angeli non accipiant scientiam a sensibilibus, non accipient cognitionem per aliqua signa; et ita nec per locutionem.

5. Præterea, signum videtur esse id quod est notius quoad nos, minus autem notum secundum naturam; et secundum hoc distinguit Commentator in princ. lib. Physic., demonstrationem signi contra demonstrationem simplicem, quæ est demonstratio propter quid. Sed Angelus non accipit cognitionem ex his quæ sunt posteriora in natura. Ergo nec per signum; et ita non per locutionem.

6. Præterea, in omni locutione oportet esse aliquid quod excitet audientem ad attendendum verbis loquentis; quod apud nos est ipsa vox loquentis. Hoc autem non potest poni in Angelo. Ergo nec locutio.

7. Præterea, ut Plato dicit (dial. de Scientia, int. med. et fin.), sermo ad hoc datus est nobis ut cognoscamus voluntatis indicia. Sed unus Angelus cognoscit indicia voluntatis alterius Angeli per se ipsum, quia sunt spiritualia; et omnia spiritualia ab Angelo eadem cognitione cognoscuntur. Unde, cum Angelus per se ipsum spirituales naturam alterius Angeli cognoscat, per se ipsum cognoscat voluntatem ipsius; et ita non indiget aliqua locutione.

8. Præterea, formæ intellectus angelici ordinantur ad cognitionem rerum, sicut rationes rerum in Deo ad earum productionem, cum sint similes eis. Sed per rationes ideales producitur res, et quidquid est in re, vel intus vel extra. Ergo et Angelus per formas intellectus sui cognoscit Angelum, et omne quod est intrinsecum Angelo; et ita cognoscit conceptum ejus; et sic idem quod prius.

9. Præterea, locutio in nobis duplex est; scilicet interior et exterior. Exterior autem in Angelis non ponitur; alias oportet quod voces formarentur dum unus alii loqueretur; locutio autem interior non est nisi cogitatio, ut patet per Anselmum (in Monol., cap. v et [xxv]), et Augustinum (in lib. de Magistro, cap. III, in fin.). Ergo in Angelis non potest poni locutio præter cogitationem.

10. Præterea, Avicenna dicit, quod in nobis causa locutionis est multitudo desideriorum, quam constat ex multis defectibus provenire, quia desiderium est rei non habitæ, ut Augustinus dicit. Cum ergo in Angelis non sit ponere defectuum multitudinem, non erit in eis ponere locutionem.

11. Præterea, unus Angelus non potest alterius cogitationem cognoscere per essentiam ipsius cogitationis, cum non sit per essentiam intellectui ejus præsens. Ergo oportet quod per aliquam speciem eam cognoscat. Sed Angelus per se ipsum sufficit ad cognoscendum omnia quæ naturaliter sunt in alio Angelo per species innatas. Ergo eadem ratione per easdem species cognoscit omnia quæ voluntate fiunt in alio Angelo; et ita non videtur quod in Angelis sit ponenda locutio ad hoc quod conceptus unius alteri innotescat.

12. Præterea, nutus et signa non sunt ad auditum, sed ad visum; locutio autem fit ad auditum: Angeli autem conceptus suos mutuo sibi indicant nutibus et signis, ut dicitur I Cor., XIII, in Glossa (ordin.) super illud: *Si linguis hominum loquar et Angelorum.* Ergo non communicant per locutionem.

13. Præterea, locutio est motus quidam cognoscitivæ virtutis. Sed motus cognoscitivæ terminatur ad animam, et non ad id quod est extra. Ergo per locutionem non ordinatur Angelus ad alium, ut ei suum conceptum demonstret.

14. Præterea, in omni locutione, oportet manifestari aliquid ignotum per notum (1), sicut nos manifestamus conceptus nostros per sonos sensibiles. Sed hoc in Angelis non potest poni: quia Angeli natura, quæ est alteri Angelo naturaliter nota, est infigurabilis, ut dicit Dionysius; et sic non potest in ea fieri aliquid quod monstretur id quod est in ea ignotum. Ergo locutio in angelis esse non potest.

15. Præterea, Angeli sunt quadam naturalia lumina. Sed lumen, ex hoc ipso quod videtur, se ipsum totaliter manifestat.

(1) *Al.* per motum.

Ergo, ex hoc ipso quod Angelus videtur, totaliter cognoscitur omne illud quod in ipso est; et sic locutio in eis locum non habet.

Sed contra est quod dicitur I Corinth., XIII, 1: *Si linguis hominum loquar et Angelorum.* Sed frustra esset lingua, si non esset locutio. Ergo Angeli loquuntur.

Præterea, quod potest virtus inferior, potest superior, secundum Boetium (V de Consol., prosa IV, a med.). Sed homo potest conceptum suum alteri homini revelare. Ergo similiter Angelus potest. Hoc autem est eum loqui. Ergo in eis est locutio.

Præterea, Damascenus (lib. II, cap. III, ante med.) dicit, quod *Angeli sermone prolato sine voce tradunt sibi invicem voluntates et consilia et intelligentias.* Sermo autem non est nisi per locutionem. Ergo in Angelis est locutio.

Respondeo dicendum, quod in Angelis aliquem modum locutionis ponere oportet. Cum enim Angelus secreta cordis non cognoscat specialiter et directe, ut in præcedenti quæst. de cognitione Angelorum (art. 15) habitum est; oportet quod unus alteri manifestet suum conceptum; et hæc est locutio Angelorum. In nobis enim locutio dicitur ipsa manifestatio interioris verbi quod mente concipimus.

Quomodo autem Angeli suos conceptus aliis manifestent, oportet accipere ex similitudine rerum naturalium, eo quod formæ naturales sunt quasi imagines immaterialium, ut Boetius dicit (lib. de Trinitate, inter princ. et med.). Invenimus autem formam aliquam existere in materia tripliciter. Uno modo imperfecte; medio scilicet modo inter potentiam et actum, sicut formæ quæ sunt in fieri. Alio modo in actu perfecto, perfectione dico, qua habens formam est perfectum in se ipso. Tertio modo in actu perfecto, secundum quod habens formam potest communicare alteri perfectionem: aliquid enim est in se lucidum, et alia illuminare non potest. Similiter et intelligibilis forma in intellectu existit tripliciter: primo quasi medio modo inter potentiam et actum; quando scilicet est in habitu: secundo, ut in actu perfecto quantum ad ipsum intelligentem; et hoc est quando intelligens actu cogitat secundum formam quam penes se habet: tertio vero, id ordine ad alterum; et transitus quidem de uno in alterum est, quasi de potentia in actum, per voluntatem. Ipsa enim voluntas Angeli facit ut actualiter se convertat ad formas quas in habitu habebat; et similiter voluntas facit ut intellectus Angeli adhuc perfectus fiat in actu formæ penes ipsum existentis; ut scilicet non solum secundum se, sed in ordine ad alium tali forma perficiatur; et quando sic est, tunc alius Angelus ejus cognitionem percipit; et secundum hoc dicitur alteri Angelo loqui. Et similiter esset apud nos, si intellectus noster posset ferri in intelligibilia immediate: sed quia intellectus noster a sensibilibus naturaliter accipit, oportet quod

ad interiores conceptus exprimens quaedam sensibilia signa aptentur, quibus cognitiones cordium nobis manifestentur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verbum Gregorii potest intelligi et de corporali visione, et de spirituali. In patria enim, Sanctorum corporibus glorificatis, unus corporali oculo poterit videre intima corporis alterius, quæ nunc non potest etiam inspicere in se ipso: quia corpora gloriosa erunt quasi pervia; unde ibidem Gregorius comparat ea vitro. Similiter etiam oculo spirituali unusquisque videbit an alius habeat caritatem et mensuram caritatis; quod nunc non potest scire aliquis de se ipso. Non tamen oportet quod actuales cogitationes ex voluntate dependentes unus in altero cognoscat.

AD SECUNDUM dicendum, quod conscientia alterius dicitur penetrari quantum ad habitus, et non quantum ad actuales cogitationes.

AD TERTIUM dicendum, quod silentium ibi privat locutionem vocalem, qualis est in nobis, non spiritualem, qualis est in Angelis.

AD QUARTUM dicendum, quod signum, proprie loquendo, non potest dici nisi (1) aliquid ex quo deveniatur in cognitionem alterius quasi discurrendo; et secundum hoc, signum in Angelis non est, cum eorum scientia non sit discursiva, ut in præcedentibus, quæst. præced., art. 15, est habitum; et propter hoc etiam in nobis signa sunt sensibilia, quia nostra cognitio, quæ discursiva est, a sensibilibus oritur. Sed communiter possumus signum dicere quodcumque notum in quo aliquid cognoscatur; et secundum hoc forma intelligibilis potest dici signum rei quæ per ipsam cognoscitur; et sic Angeli cognoscunt res per signa; et sic unus Angelus per signum alii loquitur: scilicet per speciem, in cuius actu intellectus ejus fit in ordine ad alium.

AD QUINTUM dicendum, quod quamvis in naturalibus, quorum effectus sunt nobis magis noti quam causæ, signum sit id quod est posterius in natura; tamen de ratione signi proprie accepta non est quod sit vel prius vel posterius in natura, sed solummodo quod sit nobis præcognitum: unde quandoque accipimus effectus ut signa causarum, ut pulsum sanitatis: quandoque vero causas signa effectuum; sicut dispositiones corporum cælestium signa inbrium et pluviarum.

AD SEXTUM dicendum, quod Angeli ex hoc ipso quod se ad alios convertunt, dum sunt in actu aliquarum formarum in ordine ad alios, quodammodo alios excitant ad eis intendendum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod Angelus eodem ordine cognoscit omnia spiritualia, scilicet intellectualiter; sed hoc quod est cognoscere per se vel per alterum, non pertinet ad cognitionis speciem, sed magis ad modum accipiendi cognitionem. Unde non oportet quod, si unus Angelus cognoscat naturam

(1) *Al. deest nisi.*

alterius Angeli per se ipsum, etiam locutionem alterius per se ipsum cognoscat: quia cogitatio Angeli non est ita cognoscibilis alteri Angelo sicut ejus natura.

AD OCTAVUM dicendum, quod ratio illa procederet, si formæ intellectus angelici essent ita efficaces ad cognoscendum sicut sunt rationes rerum in Deo efficaces ad producendum; sed hoc non potest esse verum, cum nulla sit æqualitas creaturæ ad Creatorem.

AD NONUM dicendum, quod quamvis in Angelis non sit locutio exterior, sicut in nobis, scilicet per signa sensibilia; est tamen alio modo, ut ipsa ordinatio cogitationis ad alterum, exterior locutio in Angelis dicatur.

AD DECIMUM dicendum, quod multitudo desideriorum pro tanto dicitur esse causa locutionis, quia ex multitudine desideriorum sequitur multitudo conceptuum, qui non possunt nisi signis valde variis exprimi. Animalia autem bruta habent valde paucos conceptus, quos paucis naturalibus signis exprimunt. Unde, cum in Angelis sint multi conceptus, requiritur etiam ibi locutio. Nec multitudo conceptuum alia desideria requirit in Angelis quam desiderium communicandi alteri quod ipse mente concepit; quod desiderium in Angelis imperfectionem non ponit.

AD UNDECIMUM dicendum, quod unus Angelus cognitionem alterius cognoscit per speciem innatam per quam alium Angelum cognoscit, quia per eandem cognoscit omne quod cognoscit in alio Angelo. Unde quam cito Angelus se ordinat ad alium Angelum secundum actum alicujus formæ, ille Angelus cognoscit ejus cognitionem; et hoc quidem dependet ex voluntate Angeli; sed cognoscibilitas naturæ angelicæ non dependet ex voluntate Angeli; et ideo non requiritur locutio in Angelis ad cognoscendum naturam, sed ad cognoscendum cogitationem tantum.

AD DUODECIMUM dicendum, quod secundum Augustinum (alium Auctorem, lib. de Spiritu et Anima, cap. XII), visus et auditus solummodo exterius differunt, interius autem sunt idem in mente; quia in mente non est aliud videre et audire, sed in sensu exteriori tantum. Unde apud Angelum, qui sola mente utitur, non differt audire et videre; sed tamen dicitur locutio in Angelo ad similitudinem ejus quæ in nobis fit; nos enim per auditum scientiam ab aliis accipimus. Nutus autem et signa hoc modo possunt in Angelis distingui, ut signum dicatur ipsa species, nutus autem ordinatio ad alium. Sed possibilitas hæc faciendi dicitur lingua.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod locutio est motus cognoscitivæ, non qui sit ipsa cognitio, sed qui est cognitionis manifestatio; et ideo oportet quod sit ad alium; unde etiam Philosophus dicit in III de Anima (in fin.), quod *est lingua, ut significet alii*.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod essentia Angeli non est figurabilis figura corporali; sed intellectus ejus quasi figuratur forma intelligibili.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod lux corporalis manifestat se ipsam ex necessitate naturæ; unde uniformiter se manifestat quantum ad omnia quæ in ipsa sunt. Sed in Angelis est voluntas, cujus conceptus manifesti esse non possunt nisi secundum imperium voluntatis; et ideo opus est locutione.

ARTICULUS V. — *Utrum inferiores Angeli superioribus loquantur.*
(I part., quæst. CVII, art. 2.)

Quinto quæritur, utrum inferiores Angeli superioribus loquantur; et videtur quod non, per Glossam (ordin.) quæ habetur I Cor., XIII: *Si linguis hominum loquar et Angelorum*; quæ sic dicit: *Lingvæ suæ quibus Angeli præpositi minoribus significant quod de Dei voluntate primi sentiunt*. Ergo locutio, quæ est actus lingue, ad solos superiores Angelos pertinet.

2. Præterea, a quolibet loquente fit aliquid in audiente. Sed ab Angelis inferioribus nihil potest in superiores fieri; quia superiores non sunt in potentia respectu inferiorum, sed magis et converso; cum superiores habeant magis de actu, et minus de potentia. Ergo inferiores Angeli non possunt loqui superioribus.

3. Præterea, locutio supra cognitionem addit scientiæ infusionem. Sed inferiores Angeli non possunt aliquid infundere superioribus, quia sic in eos agerent; quod esse non potest. Ergo eis non loquuntur.

4. Præterea, illuminatio nihil aliud est quam manifestatio alicujus ignoti. Sed locutio est in Angelis ad manifestandum aliquid ignotum. Ergo locutio in Angelis est manifestatio quædam. Ergo, cum Angeli inferiores non illuminent superiores, videtur quod inferiores superioribus non loquantur.

5. Præterea, Angelus ad quem fit locutio, est in potentia cognoscens id quod locutione exprimitur; per locutionem autem fit actu cognoscens. Ergo Angelus loquens reducit illum cui loquitur de potentia in actum. Sed hoc non est possibile inferioribus Angelis respectu superiorum, quia sic essent nobiliores. Ergo non loquuntur inferiores superioribus.

6. Præterea, quicumque loquitur alicui de aliquo ignoto ei, docet ipsum. Si ergo inferiores Angeli loquantur superioribus de propriis conceptionibus quas illi ignorant; videtur quod eos doceant; et sic eos perficiunt, cum perficere sit docere, secundum Dionysium (cap. v eocl. Hierar., part. I); et hoc est contra ordinem hierarchieum, secundum quem inferiores a superioribus perficiuntur.

Sed contra est quod Gregorius dicit in V Moral. (II, cap. v in med.), quod Deus loquitur Angelis, et Angelus loquitur Deo. Ergo et eadem ratione superiores inferioribus, et e converso.

Respondeo dicendum, quod ad evidentiam hujus questionis oportet scire qualiter illuminatio et locutio differant in Angelis; quod quidem sic potest accipi. Intellectus enim aliquis deficit a cognitione alicujus cognoscibilis, propter duo. Uno modo propter absentiam cognoscibilis; sicut dum non cognoscimus gesta præteritorum temporum, vel aliorum locorum remotorum, quæ ad nos non pervenerunt. Alio modo propter defectum intellectus, qui non est adeo fortis ut possit perfringere ad illa cognoscibilia quæ penes se habet in primis principiis naturaliter notis, quæ tamen non cognoscit nisi roboratus exercitio vel doctrina. Locutio igitur proprie est qua aliquis ducitur in cognitionem ignorati, per hoc quod fit ei præsens quod alias erat sibi absens; sicut apud nos patet dum unus refert alteri aliquid quod ille non vidit, et sic facit ei quodammodo præsentiam per loquelam. Sed illuminatio est quando intellectus confortatur ad aliquid cognoscendum supra id quod cognoscebat, ut ex dictis patet, art. 1 et 3 hujus quæst.

Sed tamen sciendum, quod locutio potest esse in Angelis et in nobis sine illuminatione; quia quandoque contingit aliqua nobis manifestari per locutionem, ex quibus intellectus nullo modo ad intelligendum magis roboratur; sicut cum recitantur mihi aliqua historia, vel cum unus Angelus alteri conceptionem suam demonstrat; hujusmodi enim indifferenter possunt cognosci et ignorari ab eo qui habet debilem intellectum et fortem. Sed illuminatio semper habet locutionem adjunctam et in Angelis et in nobis. Nos enim secundum hoc alium illuminamus quod ei aliquid medium tradimus, quo intellectus ejus roboratur ad aliquid cognoscendum; quod per locutionem fit. Similiter etiam oportet quod et in Angelis fiat per locutionem. Superior enim Angelus habet cognitionem de rebus per formas magis universales; unde inferior Angelus non est proportionatus ad accipiendum cognitionem a superiori Angelo, nisi superior Angelus cognitionem suam quodammodo dividat et distinguat, concipiendo in se illud de quo vult illuminare, per modum talem quo fit comprehensibile ab inferiori Angelo; et talem conceptum suum alteri Angelo manifestando, eum illuminat; unde dicit Dionysius, xv cap. cœl. Hierar.: *Unaquæque intellectus essentia donatam sibi a deiformi uniformem intelligentiam, provida virtute dividit et multiplicat ad inferioris ductricem analogiam*; et est simile de magistro, qui videt discipulum non posse capere ea quæ ipse cognoscit, per illum modum quo ipse cognoscit; et ideo studet distinguere et multiplicare per exempla, ut sic possint a discipulo comprehendi.

Dicendum est igitur, quod illa locutio quæ illuminationi adiungitur, superiores solum inferioribus loquuntur; sed secundum aliam locutionem indifferenter loquuntur et superiores inferioribus, et e converso.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Glossa illa loquitur de locutione adjuncta illuminationi.

AD SECUNDUM dicendum, quod Angelus loquens nihil facit in Angelo cui loquitur; sed fit aliquid in Angelo ipso loquente, et ex hoc ab alio cognoscitur modo prius dicto: unde non oportet etiam quod loquens aliquid infundat ei cui loquitur.

Et per hoc patet solutio AD TERTIUM.

AD QUARTUM patet responsio ex dictis.

AD QUINTUM dicendum, quod Angelus cui aliquis loquitur, fit actu cognoscens de potentia cognoscente, non per hoc quod ipse reducatur de potentia in actum; sed per hoc quod ipse Angelus loquens reducit se ipsum de potentia in actum, dum facit se in actu perfecto alicujus formæ secundum ordinem ad alterum.

AD SEXTUM dicendum, quod doctrina est proprie de his quibus perficitur intellectus. Hoc autem quod unus Angelus cognoscit cognitionem alterius, non pertinet ad perfectionem intellectus ejus; sicut nec pertinet ad perfectionem intellectus mei, quod cognoscam res absentes quæ ad me non pertinent.

ARTICULUS VI. — *Utrum ad hoc quod unus Angelus alii loquatur, requiratur determinata localis distantia.* (I part., quæst. cvii, art. 4.)

Sexto quæritur, utrum requiratur determinata distantia localis ad hoc quod unus Angelus alii loquatur; et videtur quod sic. Quia ubicumque requiritur accessus et recessus, necessaria est determinata distantia. Sed Angeli accedentes ad alterum et discedentes, sibi suos sensus mutuo conspiciunt, ut Maximus dicit super vi cap. cœl. Hierar. Ergo, etc.

2. Præterea, secundum Damascenum (lib. I, cap. xvii, et lib. II, cap. iii), Angelus ubi operatur, ibi est. Si igitur alteri Angeli loquitur, oportet quod sit ubi est ille cui loquitur, et sic requiritur determinata distantia.

3. Præterea, Isa., vi, 3, dicitur quod *alter clamabat ad alterum*. Sed locutio clamosa non habet locum nisi propter distantiam ejus cui loquimur. Ergo videtur quod distantia impediatur locutionem Angeli.

4. Præterea, locutio oportet quod deferatur a loquente in audientem; et hoc non potest esse nisi sit localis distantia inter loquentem Angelum et audientem: quia locutio spiritalis per medium corporale non defertur. Ergo distantia localis locutionem Angeli impedit.

5. Præterea, anima Petri si esset hic, cognosceret ea quæ hic aguntur: cum autem est in celo, non cognoscit; unde Isa., xvi, super illud, *A braham nesciuit nos*, dicit Glossa Augustini (de cura pro Mortuis, cap. xiii et xv): *Nesciunt mortui, etiam sancti, quid agant vivi, etiam eorum filii*. Ergo distantia localis

impedit animæ beatæ cognitionem; eadem etiã ratione Angeli locutionem.

Sed contra est, quod maxima distantia est inter paradisum et infernum. Sed illi mutuo se inspicunt, maxime ante diem iudicii, ut patet per illud quod habetur Lucae, xvi, de Lazaro et divite. Ergo nulla distantia localis impedit animæ separatæ cognitionem, et similiter nec Angeli; et eadem ratione nec locutionem.

Respondeo dicendum, quod actio sequitur modum agentis; et ideo illa quæ corporalia et situata sunt, corporaliter et situatim agunt; quæ vero sunt spiritualia, non nisi spiritualiter agunt. Unde, cum Angelus, in quantum est intelligens, nullo modo sit situatus, actio intellectus ipsius nullo modo proportionem habet ad situm; et ideo, cum locutio sit operatio intellectus ipsius, nihil facit ad eam propinquitatem vel distantiam loci; et sic æqualiter a propinquo vel remoto Angelus locutionem Angeli percipit, illo modo quo Angelus in loco esse dicitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod accessus ille et recessus non est intelligendus secundum locum, sed secundum conversionem ad alterutrum.

AD SECUNDUM dicendum, quod cum dicitur, Angelus est ubi operatur, intelligendum est de operatione quam circa aliquod corpus agit; quæ quidem operatio situata est ex parte ejus in quod terminatur. Locutio autem Angeli non est talis operatio; et ideo ratio non sequitur.

AD TERTIUM dicendum, quod clamor ille quem Seraphim clamasse dicuntur, designat magnitudinem eorum quæ loquebantur, scilicet unitatem essentialis et trinitatem personarum, dicentes: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum.*

AD QUARTUM dicendum, quod Angelus ad quem fit locutio, ut dictum est, non recipit aliquid a loquente; sed per speciem quam penes se habet, et alium Angelum et locutionem ejus cognoscit. Unde non oportet ponere aliquod medium per quod deferatur aliquid ab uno in alterum.

AD QUINTUM dicendum, quod Augustinus loquitur de cognitione naturali animarum, per quam etiam Sancti non possunt cognoscere quæ hic aguntur; sed ex virtute gloriæ ea cognoscunt, ut expresse dicit Gregorius in Mor. (lib. XII, cap. xiii; et IV Dial., cap. xxxii), exponens illud Job: *Sive fuerint nobiles filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.* Sed Angeli habent naturalem cognitionem magis elevatam quam animæ; unde non est simile de Angelo et anima.

ARTICULUS VII. — *Utrum unus Angelus possit alii loqui, ita quod alii locutionem ejus non percipiant.* (I part., quæst. cvii, art. 5.)

Septimo quæritur, utrum unus Angelus possit alii loqui, ita quod alii locutionem ejus non percipiant; et videtur quod non.

Ad locutionem enim nihil aliud requiritur quam intelligibilis species, et conversio ad alterum. Sed species illa et conversio sicut cognoscuntur ab uno Angelo, ita et ab alio. Ergo locutio unius Angeli æqualiter ab omnibus percipitur.

2. Præterea, eisdem nutibus unus Angelus ad omnes Angelos loquitur. Si ergo aliquis Angelus cognoscit locutionem qua aliquis Angelus loquitur ei, eadem ratione cognoscet locutionem qua idem Angelus aliis loquitur.

3. Præterea, quicumque intuetur aliquem Angelum, percipit speciem ejus, quæ intelligit et loquitur. Sed Angeli se invicem semper intuentur. Ergo unus Angelus semper cognoscit locutionem alterius, sive sibi sive alteri loquatur.

4. Præterea, si aliquis homo loquatur, æqualiter auditur ab omnibus qui ei æqualiter appropinquant, nisi sit defectus ex parte audientis, utpote si deficit in auditu. Sed quandoque alius Angelus est propinquo Angelo loquenti quam ille ad quem loquitur, secundum ordinem naturæ, vel etiam secundum locum. Ergo non solum auditur ab eo ad quem loquitur.

Sed contra, inconveniens videtur dicere, quod nos aliquid possumus quod Angeli non possunt. Sed homo potest conceptum cordis sui alteri intimare, ita quod alii absconditum remaneat. Ergo et Angelus potest alteri loqui sine hoc quod ab aliquo alio percipiatur.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex prædictis, art. 5 hujus quæst., patet, ex hoc ipso cognitio unius Angeli in cognitionem alterius venit per modum cuiusdam spiritualis locutionis, quod Angelus fit in actu alicujus speciei, non solum secundum se ipsum, sed etiam in ordine ad alium; et hoc fit per propriam voluntatem Angeli loquentis. Ea autem quæ sunt voluntatis, non oportet quod eodem modo se habeant ad omnes, sed secundum modum a voluntate præfixum; et ideo locutio prædicta non æqualiter se habet ad omnes Angelos, sed secundum quod voluntas Angeli determinabit. Unde si Angelus fiat per propriam voluntatem in actu alicujus speciei secundum intellectum in ordine ad unum tantum Angelum, percipietur ab illo uno tantum ejus locutio; si vero in ordine ad plures, percipietur a pluribus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in locutione non requiritur conversio vel directio quasi cognita, sed quasi cognitionem faciens; unde ex hoc ipso quod unus Angelus ad alterum convertitur, illa conversio facit eum cognoscere alterius Angeli cogitationem.

AD SECUNDUM dicendum, quod in generali est unus nutus, quo ad omnes unus loquitur; sed in speciali sunt tot nutus, quot sunt conversiones ad diversos; unde unusquisque cognoscit secundum nutum ad se factum.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis unus Angelus alterum

intueatur, non tamen oportet quod speciem, prout ea actu aliquid cogitat, videat, nisi ille Angelus convertatur ad eum.

AD QUARTUM dicendum, quod locutio humana movet auditum actione quæ est per necessitatem naturæ; quia impellendo aerem usque ad aurem; sed hoc modo non est in locutione Angeli, ut dictum est, art. 5 et 6; sed totum dependet ex voluntate Angeli loquentis.

QUÆSTIO X

DE MENTE

(In tredecim articulos divisa.)

Primo quæritur, utrum mens, prout est in ea imago Trinitatis, sit essentia animæ, vel aliqua potentia ejus; 2° utrum in mente sit memoria; 3° utrum memoria distinguatur ab intelligentia, sicut potentia; 4° utrum mens cognoscat res materiales; 5° utrum mens nostra possit cognoscere materialia in singulari; 6° utrum mens humana accipiat cognitionem a sensibus; 7° utrum in mente sit imago Trinitatis, secundum quod materialia cognoscit, non solum secundum quod cognoscit æterna; 8° utrum mens se ipsam per essentiam cognoscat, aut per aliquam speciem; 9° utrum anima cognoscat habitus in ipsa existentes, per essentiam suam, vel per aliquam similitudinem; 10° utrum aliquis possit scire se habere caritatem; 11° utrum mens aliqua in statu viæ possit videre Deum per essentiam; 12° Utrum Deum esse, per se sit notum menti humanæ, sicut prima principia demonstrationis, quæ non possunt cogitari non esse; 13° utrum per naturalem rationem cognosci possit Trinitas personarum.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum mens, prout in ea est imago Trinitatis, sit essentia animæ, vel aliqua ejus potentia.* (1 part., quæst. LXXIX, art. 1.)

Quæstio est de mente, in qua est imago Trinitatis: et primo quæritur, utrum mens, prout est in ea imago Trinitatis, sit essentia animæ, vel aliqua potentia ejus; et videtur quod sit ipsa essentia animæ. Quia Augustinus dicit, IX de Trinitate (cap. iv, circ. med.), quod mens et spiritus non relative dicuntur, sed essentiam demonstrant: et non nisi essentiam animæ. Ergo mens est ipsa essentia animæ.

2. Præterea, diversa genera potentiarum animæ non inveniuntur nisi in essentia. Sed appetituum et intellectuum sunt diversa genera potentiarum animæ: ponuntur enim, in fine I de Anima, quinque genera communissima potentiarum animæ:

scilicet vegetativum, sensitivum, appetituum, motivum secundum locum, et intellectuum. Cum ergo mens comprehendat in se appetituum et intellectuum, quia in mente ponitur ab Augustino (XIV de Trinit., cap. iii et iv) intelligentia et voluntas, videtur quod non sit mens aliqua potentia, sed ipsa essentia animæ.

3. Præterea, Augustinus, XI de Civit. Dei (com. xxvi circa princ.), dicit, quod nos sumus ad imaginem Dei, in quantum sumus, nominis nos esse, et amamus utrumque; in IX vero de Trinit. (cap. iv et seq.) assignat imaginem Dei in nobis secundum notitiam, mentem, et amorem. Cum ergo amare sit actus amoris, et nosse sit actus notitiæ; videtur quod esse sit actus mentis. Sed esse est actus essentie. Ergo mens est ipsa essentia animæ.

4. Præterea, eadem ratione invenitur mens in Angelo et in nobis. Sed ipsa essentia Angeli est mens ejus. Unde Dionysius, cap. vii de div. Nom., frequenter nominat Angelos *divinos vel intellectuales mentes*. Ergo etiam et mens nostra est ipsa essentia animæ.

5. Præterea, Augustinus dicit in X de Trin. (cap. ii, parum ante med.), quod *memoria et intelligentia et voluntas sunt una mens, una essentia, una vita*. Ergo, sicut vita ad essentiam pertinet, ita et mens.

6. Præterea, accidens non potest esse principium substantialis distinctionis. Sed homo substantialiter distinguitur a brutis in hoc quod habet mentem. Ergo mens non est aliquid accidens. Sed potentia animæ est proprietas ejus, secundum Avicennam: et sic est de genere accidentis. Ergo mens non est potentia, sed est ipsa essentia animæ.

7. Præterea, ab una potentia non egrediuntur diversi actus secundum speciem. Sed a mente egrediuntur diversi actus secundum speciem, scilicet memorari, intelligere et velle, ut patet per Augustinum (alium Auctorem, lib. de Spiritu et Anima, cap. xlv, circa fin.). Ergo mens non est aliqua potentia animæ, sed ipsa essentia ejus.

8. Præterea, una potentia non est subjectum alterius potentie. Sed mens est imaginis subjectum, quæ consistit in tribus potentiis. Ergo mens non est potentia, sed ipsa essentia animæ.

9. Præterea, nulla potentia comprehendit in se plures potentias. Sed mens comprehendit intelligentiam et voluntatem. Ergo non est potentia, sed essentia.

Sed contra, anima non habet alias partes nisi suas potentias. Sed mens est quedam pars animæ superior, ut Augustinus dicit in lib. de Trinit. (XII, cap. ii, iii, iv et xii). Ergo mens est potentia animæ.

Præterea, essentia animæ communis est omnibus potentiis,